

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Методичні вказівки
до виконання контрольних робіт
для студентів заочної форми навчання
всіх напрямів підготовки

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
філософії та соціально-гуманітарних
дисциплін
Протокол № 6 від 02 лютого 2016 р.

ЧЕРНІГІВ ЧНТУ 2016

Історія та культура України. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт для студентів заочної форми навчання всіх напрямів підготовки / Укл.: Карпова І.Г. – Чернігів, ЧНТУ, 2016. – 31 с.

Укладач: Карпова Ірина Гораціївна, кандидат педагогічних наук, доцент

Відповідальний за випуск: Карпова Ірина Гораціївна, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: Козинець Олена Гаврилівна, завідувач кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права, кандидат історичних наук, доцент Чернігівського національного технологічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1 ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
2 СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	10
3 ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ	12
4 ЗМІСТ ЗАВДАНЬ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	17
5 ПРИКЛАД ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ.....	21
6 ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ.....	25
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	28
ДОДАТОК А - ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ	30

ВСТУП

Навчальній дисципліні “Історія та культура України” належить важливе місце в системі сучасної освіти, оскільки професійно підготовлений працівник має визначатися не тільки глибокими спеціальними знаннями, а й високими громадянськими, патріотичними якостями, мати розвинений світогляд, бути всебічно ерудованим. Вивчення історії України дозволяє майбутньому спеціалісту не просто ознайомитися з певними науковими знаннями, а й глибше зрозуміти закономірності історичного шляху українського народу, етапи становлення і розвитку української культури тощо.

Мета курсу: розкрити перед студентами процеси суспільного та культурного розвитку, завдяки яким формувалась національна культура і національна свідомість, все те, що притаманно українському народові. Спрямувати творчу особистісну орієнтацію студентів до цінностей сучасного світу, забезпечувати диференційований підхід до різноманітних мистецьких надбань, їх аналізу.

Багатоаспектність, проблемність курсу визначає різноманітність його **завдань:**

- вироблення вмінь аналізувати й оцінювати явища суспільно-політичного та культурного розвитку українського суспільства в контексті світової історії;
- визначення основних теоретичних засад для розуміння процесів історії культури України, її ролі в історії культури людства;
- поглиблення знань з історії та культури України, народознавства;
- вироблення вмінь зіставляти історичні, культурні процеси з епохами, суспільно-політичними та культурними процесами у світовій історії;
- формування самостійного мислення та навичок аналізу закономірностей культурних процесів;
- формування свідомості громадянина й патріота України;
- формування понятійного апарату предмета “Історія та культура України” та вміння ним користуватись.

Міждисциплінарні зв’язки:

Відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики фахівця з права, соціальної роботи та ін.. напрямів підготовки навчальна дисципліна є базовою для вивчення таких дисциплін, як: “Філософія”, “Релігієзнавство”, “Політологія”, “Культурологія”, “Соціальна педагогіка”, “Основи соціальної політики” та ін.. Набуті знання та вміння (наприклад, знання основних періодів минулого України та розвитку світової та української культури, найважливіших дат, процесів, подій в українській історії, особливостей суспільно-політичної та культуротворчої діяльності її найвидатніших представників та ін., вміння визначати причинно-наслідкові зв’язки в історії тощо) застосовуються при вивченні соціально-економічних процесів на українських землях в їх історичному контексті, характеристиці культурологічних епох у минулому України, вивченні історії філософської та політологічної думки в Україні та ін..

У результаті проведення лекційних занять студенти повинні

знати:

- що вивчає навчальна дисципліна “Історія та культура України”, предмет цієї науки,
- періодизації минулого у світовій історії та історії України, етапи розвитку української та світової культури;
- розуміти причинно-наслідкові зв’язки в історії;
- закономірності становлення державності на українських землях, їх причини та наслідки;
- дати і зміст найважливіших подій і процесів минулого, пов’язаних в першу чергу з соціально-політичними та культурними, духовними процесами в Україні,
- зміст основних літературних, образотворчих, архітектурних напрямків, традиції освіти;
- основні культурологічні поняття;
- особливості культурних епох і стилів;
- специфіку культурного аналізу процесів і явищ, місце вітчизняної культури у

загальній соціокультурній динаміці.

вміти:

- аналізувати історичний матеріал, встановлювати на основі аналізу причинно-наслідкові зв'язки в історії;
- виділяти теоретичні, прикладні, ціннісні аспекти історії культури, застосовувати свої знання для обґрунтування практичних рішень в повсякденному житті та професійній сфері;
- аналізувати окремі епохи і стилі, а також процеси і явища вітчизняної культури в загальній соціокультурній динаміці;
- працювати з науковою монографічною літературою та підручниками з історії та культури України; з художніми, соціально-науковими і гуманітарними текстами;
- формувати і обґрунтовувати особисту позицію по відношенню до проблем культури як світової, так і української;
- складати конспекти відповідей питань самостійного опрацювання;
- самостійно поповнювати свої знання з історії та культури України;
- застосовувати набуті знання в своїй подальшій учбовій діяльності при вивченні інших навчальних дисциплін.

Згідно з навчальним планом для студентів, що навчаються за напрямом підготовки 6.130102 «Соціальна робота» на заочній формі навчання навчальна дисципліна «Історія та культура України» викладається в обсязі 100 годин, з них 10 годин – аудиторні (8 годин – лекції, 2 години – семінарські заняття), 90 годин відводиться на самостійну роботу студентів.

Ведення опорного конспекту лекцій допоможе студенту краще орієнтуватись в проблематиці з конкретного періоду історії та культури України. Викладач має право перевірити наявність конспекту та врахувати його при оцінюванні студентів під час екзамену. Оскільки аудиторна кількість годин є недостатньою для вивчення всіх питань, передбачених навчальною програмою, частину програмних питань з історії та культури України студенти опановують самостійно (в тому числі при виконанні контрольної роботи).

Тематика контрольних робіт складена відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ, узгоджена з навчальною програмою курсу і включає два змістовні модулі:

1. Становлення суспільства, державності та культури на українських землях.
2. Українське суспільство і культура у XIX-XX ст.. та на сучасному етапі.

Ці змістовні модулі охоплюють десять тем, питання варіантів контрольних робіт складаються із лекційних питань та питань самостійної роботи студентів. Підсумком роботи з вивчення навчальної дисципліни є іспит. Для діагностики знань під час іспитів використовується 100-бальна шкала оцінювання.

Контрольна робота — це проміжний метод перевірки знань студента, що передбачає як поглиблене вивчення інформації з історії України, отриманої на лекції, так і самостійне опрацювання запропонованих викладачем питань. Отже, **мета контрольної роботи** – допомогти студентам у засвоєнні основних питань із минулого України, її культури, набутті й розвитку ними навичок роботи із підручниками, монографічною літературою, періодикою, активізації пізнавальної діяльності, розвитку творчого мислення студентів, підготовці їх до екзамену.

Готуючись до виконання контрольної роботи, студенти повинні вивчити конспект лекцій, ознайомитись із рекомендованою літературою, в першу чергу, відповідними параграфами підручників, посібників.

Для того, щоб претендувати на позитивну оцінку, бажано опрацювати і спеціальну літературу (монографії, наукові статті). Для отримання необхідної інформації доцільно використовувати і матеріали ЗМІ (Інтернет, зокрема). Разом із тим слід пам'ятати, що використовуючи засоби Інтернету, можна отримати значний за обсягом матеріал, але користуватися ним слід з обережністю, оскільки не вся інформація з Інтернет-джерел є в

дійсності повністю достовірною. Не слід без відповідного аналізу переписути матеріал, використовуючи наявні в Інтернеті бази студентських рефератів, курсових тощо.

Для опрацювання навчальної, наукової літератури під час написання контрольної роботи, підготовки до екзамену можна використати фонди наукових бібліотек м. Чернігова (працюючи у їх читальних залах):

1. Відділ соціально-правових документів наукової бібліотеки Чернігівського державного технологічного університету (у корпусі гурт. №3, вул.. 50 років ВЛКСМ, 1, тел. для довідок 5-64-16).
2. Наукова бібліотека Чернігівського національного університету імені Тараса Шевченка (вул. Гетьмана Полуботка, 53).
3. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В.І. Короленка (пр. Миру, 41).

При виставленні оцінки за контрольну роботу (“зараховано”) оцінюється не тільки обсяг опрацьованого студентом матеріалу, але й його здатність до самостійного аналізу навчального матеріалу, вміння робити власні висновки, висловлювати особисту точку зору на ті чи інші події.

Вимоги до оформлення контрольної роботи:

1. Загальний обсяг – до 24 сторінок учнівського зошита.
2. На початку роботи має бути поданий план (тобто формулювання трьох питань відповідного варіанту контрольної роботи).
3. Виклад питань відбувається згідно їх нумерації у відповідному варіанті контрольної роботи.
4. Після викладу основного матеріалу кожного питання доцільно роботи висновки.
5. Наприкінці роботи ставить особистий підпис студента, який виконував роботу та дата її виконання, подається перелік джерел використаної літератури.

Дотримання даних методичних рекомендацій, сумлінне ставлення до відвідування лекцій, виконання контрольної роботи, самостійне опрацювання запропонованих питань, вимог викладача щодо навчального процесу забезпечить не тільки отримання позитивної оцінки, а й дозволить всебічно засвоїти матеріал курсу.

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовуються такі методи контролю з відповідною оцінкою за кожний вид роботи:

- усний контроль;
- письмовий контроль;
- тестовий контроль (розв’язування тестів).

1 ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА, ДЕРЖАВНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Тема 1. Теоретичні засади вивчення української культури

Закономірності становлення та розвитку суспільства на українських землях. Джерела вивчення історії та культури України. Періодизації минулого людства у світовій історичній науці. Наукова періодизація і характеристика основних етапів минулого України.

Поняття “культура”, “світова культура”. Структура культури. Рівні та форми культури. Функції культури: людинотворча, пізнавальна, світоглядна, оцінно-нормативна, комунікативна, інтегративна та ін..

Визначення і сутність понять «національна культура», «українська національна культура». Природа національної культури та взаємодія культур. Українська культура в контексті світової. Своєрідні риси української культури.

Українська культура: менталітет, духовний світ українського народу. Основні риси ментальності українців. Українська національна свідомість, національний характер.

Розуміння історико-культурного процесу. Культурний поступ в Україні та його періодизація.

Тема 2. Культурний розвиток давніх слов'ян та їхніх предків

Періодизація первіснообщинного ладу за даними археології. Історичні передумови виникнення української культури. Зародження і розвиток стародавньої цивілізації на терені теперішньої України у IV-III тисячоліттях до н.е.

Етногенез слов'ян. Проблема “прабатьківщини” слов'ян в історичній науці. Гіпотези етногенезу слов'ян. Слов'янський період розвитку української державності. Держави антів, готів, дулібів та ін. Особливості їх суспільного і державного ладу.

Основні етапи розвитку стародавньої культури східних слов'ян. Трипільська культура. Культура скіфів, сарматів, антів. Грецька колонізація північного Причорномор'я. Розвиток слов'янської культури на терені України.

Релігійні вірування та міфологія східнослов'янських племен.

Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинської держави

Утворення держави Русів і етапи її розвитку. Передумови утворення Давньоруської держави. Київська держава Аскольда та її роль у формуванні Київської Русі. Загальна характеристика Київської Русі, основні етапи розвитку.

Витоки давньоруської культури. Взаємозв'язок культури Київської Русі з культурами інших народів. Київська Русь і Візантія. Особливості світорозуміння людини часів Київської Русі. Матеріальна культура Київської Русі.

Запровадження християнства у Київській Русі, його соціально-політичні та культурні наслідки. Ярослав Мудрий і його сподвижники. Діяльність митрополита Іларіона. Києво-Печерський монастир в культурі Київської Русі. Святі Київської Русі. Розвиток писемності. Літописи. Книжна справа.

Стан освіти. Наукові знання. Архітектура. Образотворче мистецтво: іконопис, фреска, мозаїка, книжкова мініатюра. Декоративно-прикладні види мистецтва. Театральне мистецтво, музика.

Місце і роль культури Київської Русі у світовій та вітчизняній культурі.

Утворення Галицько-Волинської держави. Основні періоди існування. Культурний розвиток Галицько-Волинської держави. Галицько-Волинське князівство - спадкоємець державницьких і соціокультурних традицій Київської Русі.

Тема 4. Українська культура XIV - першої половини XVII ст.

Включення українських земель в склад Литви, Польщі та ін. держав. Особливості перебування в складі цих держав.

Особливості литовської експансії на українські землі. Наступ на українські землі Польщі. Кревська унія (1385 р.) та її наслідки. Загарбання Польщею Галичини, Західного Поділля. Боротьба Литви за автономію князівства. Вітовт. Вільненська унія та її наслідки. Наступ лицарів Тевтонського ордену та його наслідки. Подальше зближення Литви та Польщі. Городельська унія. Ліквідація удільних українських князівств. Люблінська унія та її наслідки. Полонізація української еліти.

Умови культурного розвитку українців у складі Польсько-Литовської держави.

Формування української народності. Формування та розвиток історико-етнографічних та етнокультурних регіонів України. Регіони як об'єкт вивчення: Буковина, Волинь, Галичина, Закарпаття, Слобожанщина та ін. Поняття "історико-етнографічний регіон" в історичному контексті.

Виникнення козацтва і його значення в культурному поступі українського народу. Козацька побутова культура і пісенна творчість. Кобзарство. Думи, як вияв душі народу.

Церква і освіта. Братства та їхня культурно-просвітня діяльність. Братські школи. Початок книгодрукування. Діяльність Івана Федорова. Друкарня Києво-Печерської лаври.

Острозька академія. Полемічна література. Творчість Мелетія Смотрицького та Івана Вишенського. Релігійна та просвітницька діяльність Петра Могили. Організація Києво-Могилянського колегіуму.

Архітектура та образотворче мистецтво. Музика.

Тема 5. Українська культура другої половини XVII - XVIII ст.

Визвольна війна українського народу середини XVII ст., Руїна в історії України та їх наслідки.

Загальні умови розвитку української культури у другій половині XVII і XVIII ст.

Освіта. Початкові школи. Колегії. Вища освіта (Києво-Могилянська академія, Львівський університет). Розвиток науки. Друкарська справа. Значення Почаївської та Печерської друкарень.

Розвиток літератури (церковна література, громадська і любовна лірика, історична драма, козацькі літописи).

Загальна характеристика бароко. Специфіка українського бароко в архітектурі, літературі, іконописі, музиці. Культурна спадщина Григорія Сковороди. Ляльковий народний театр-вертеп. Шкільний театр.

Українці в російському мистецтві: 1. Музика (творчість Максима Березовського, Артемія Веделя, Дмитра Бортнянського); 2. Живопис (творчість А.Лосенка, Д. Левицького, В. Боровиковського); 3. Скульптура (І. Мартос); 4. освітньо-церковне життя (Ф. Прокопович, С.Яворський, Д.Ростовський, І.Максимович).

Змістовий модуль 2. Українське суспільство і культура у XIX-XX ст.. та на сучасному етапі

Тема 6. Культура України XIX ст.

Історичні обставини розвитку української культури. Формування української національної самосвідомості. Роль української інтелігенції в рухові національного відродження. Громадсько-політичні рухи в Україні. Особливості розвитку духовного життя в Західній Україні.

Освіта. Заснування Харківського університету. Культура романтизму в Україні. Заснування Київського університету. Кирило-Мефодіївське товариство. М.Костомаров, П.Куліш. Роль творчості Т.Г.Шевченка у становленні української культури.

Культурно-просвітня діяльність товариств "Просвіта" і "Руська Бесіда". Українські громади, їх ідейна спрямованість і діяльність, провідні діячі. Іван Франко як культурний діяч.

Розвиток української наукової думки. Діяльність наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка.

Художнє життя. Стиль реалізму. Література (Марко Вовчок, І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Л. Глібов) і театр українських корифеїв (драматургія М. Старицького, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького). Заснування першого професійного театру.

Роль Івана Франка як оновлювача української культури (ставлення до національного питання, літературна та наукова діяльність).

Оновлення української літератури. Творчість Лесі Українки. "Молода муза".

Музика. "Запорожець за Дунаєм" С. Гулака-Артемовського. М. Лисенко - основоположник української композиторської школи. Творчість західноукраїнських композиторів.

Образотворче мистецтво і архітектура другої половини XIX ст. К. Трутовський, М.Пимоненко - майстри побутового живопису. Пейзажі С. Васильківського. Школа О.Мурашка в Києві. Українці в товаристві передвижників.

Архітектура. Ампір. Період еkleктики.

Українські меценати (В.Семеренко, В.Тарновський, Г.Галаган, Л.Милорадович, Є,Чикаленко).

Тема 7. Український культурний рух на початку XX ст.

Історичні, політичні та суспільні умови культурного життя на поч. XX ст. Ідеї національного і соціального відродження на засадах культуротворення. Зростання національної самосвідомості та роль інтелігенції. Національна своєрідність української культури поч. XX ст.

Зрушення в освітянській справі. Наукові досягнення. Київське наукове товариство. Діяльність В.Винниченка, М.Грушевського.

Українська преса. Інтенсивне творення духовних цінностей у літературі, мистецтві, архітектурі, науці. Основні стилі та напрямки літератури та мистецтва в Україні на початку XX ст.

Модернізм як культурний феномен. Український модернізм. Архітектура. В.Городецький. Живопис. Імпресіоністські та модерністські тенденції у творчості українських художників: М. Мурашка, Ф. Кричевського, І.Труша. Українська графіка. Г. Нарбут. Український авангард 1900-1910 рр. К.Малевич. Реалістична традиція. О.Мурашко.

Культурна політика Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії. Організація Академії мистецтв. Заснування Української Академії наук. В.Вернадський і Україна.

Тема 8. Культура України радянської доби

Українізація та новаторські 20-ті («Гарт», «Плуг», «ВАПЛІТЕ», неокласици, літературна дискусія 1925 р. М. Хвильовий, М. Зеров експериментальний театр «Березіль», творчість Л. Курбаса та М. Куліша. Школа українських монументалістів М.Бойчука. О. Довженко і українське кіно).

Сталінізм і українська інтелігенція. Розстріляне Відродження. Стандартизація та уніфікація культурного життя. Створення єдиних творчих спілок та єдиних навчальних програм. Ідеологічний контроль за митцями.

Друга світова війна та її вплив на культурне життя України.

Культура і духовне життя в Україні часів хрущовської "відлиги". Науково-технічні досягнення 50-80-х рр. в Україні, виникнення нових наукових галузей. Літературне оновлення

60-х років (Л. Костенко, Д. Павличко, І. Драч, В. Стус). Розквіт українського кінематографа С. Параджанов, І. Миколайчук, Ю. Ільєнко, Л. Биков.

Соціалістичний реалізм в українському мистецтві 40-70 рр. Образотворче мистецтво. Нові напрямки живопису 70-80-х років. Розвиток архітектури. Музика: Л. Ревуцький, Б. Лятошинський. Українська естрада. В. Івасюк. Молодіжна музична культура 70-80-х рр.

Пошуки соціально-економічної, громадсько-політичної та ідейно-культурної альтернативи радянському устроєві у другій половині 80-х років.

Діяльність української демократичної інтелігенції, утворення “Руху” як об’єднання сил національно-ліберальної опозиції, його культурна програма.

Тема 9. Культура доби державної незалежності України

Проголошення незалежної Української держави і заходи щодо розбудови її культурного життя. Проблема співвідношення української та інших національних культур в Україні. Необхідність та напрями якісного оновлення сучасної української культури, виведення її на світовий рівень. Роль національної культури в утвердженні й розвитку незалежної держави. Українська культура як синтез духовного життя народу. Зникнення заборонених тем та ідеологічного контролю в культурі.

Боротьба за культурно-мовне відродження. Товариство української мови ім. Т. Шевченка. Відновлення «Просвіти». Повернення спадщини репресованих. Залучення культурних здобутків діаспори. Національна тематика у літературі, образотворчому мистецтві, музиці. Відродження релігійного життя.

Нова культурна ситуація в Україні. Творчі пошуки українських митців. Новий відлік в історії українського образотворчого мистецтва кінця 90-х років ХХ ст. Нові принципи організації творчих спілок. Масова культура. Кітч. Постмодернізм в сучасній українській культурі.

Тема 10. Культурне надбання української діаспори

Чотири хвили еміграції українців у ХХ ст. і їх суттєві відмінності. Міжнародні організації зарубіжних українців. Організація науки та освіти українців в діаспорі. Церковне життя в українській діаспорі. Енциклопедія українознавства – вагомий внесок в розвиток україніки в світі. Мистецькі досягнення діаспори (О. Архипенко, С. Лефар, Є. Андіївська, М. Черешньовський, В. Самчук, І. Багрянний, О. Теліга, Є. Маланюк). Видатні науковці діаспори: Д. Чижевський, І. Мірчук, Д. Донцов, О. Кульчицький, І. Кошелівець, Д. Антонович, О. Черненко, Ю. Шерех, Д. Дорошенко.

Таблиця 1.1 – Структура навчальної дисципліни для студентів напряму підготовки 6.130102 “Соціальна робота” заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Денна форма						Заочна форма					
	усього	В тому числі					усього	В тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль №1. СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬСТВА, ДЕРЖАВНОСТІ ТА КУЛЬТУРИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ												
Тема 1. Теоретичні засади вивчення української культури								1	2			8

Продовження табл. 1.1.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 2. Культурний розвиток давніх слов'ян та їхніх предків								-				10
Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинської держави								1				9
Тема 4. Українська культура XIV - першої половини XVII ст.								1				9
Тема 5. Українська культура другої половини XVII - XVIII ст.								1				9
Разом за змістовим модулем 1								4	2			45

Змістовий модуль №2. УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО І КУЛЬТУРА У XIX-XX ст.. ТА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ												
Тема 6. Культура України XIX ст.								1				9
Тема 7. Український культурний рух на початку XX ст.								1				9
Тема 8. Культура України радянської доби								2				9
Тема 9. Культура доби державної незалежності України								-				9
Тема 10. Культурне надбання української діаспори								-				9
Разом за змістовим модулем 2								4				45
Усього годин								8	2			90

2 ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Підготовка до першої теми повинна починатись із засвоєння студентами змісту предмета історії та культури України, завдань науки на сучасному етапі, основних джерел вивчення минулого. Предмет історії та культури України не повинен звужуватись до вивчення минулого та культури, скажімо, лише українського народу чи української держави, як часто вказують у своїх відповідях студенти.

Необхідно добре засвоїти (із заучуванням напам'ять) періодизацію історії України, основні періоди її культурного поступу, основні культурні періоди у світовій історії, що дозволить студентам вільно орієнтуватись у процесах та подіях минулого. Крім того, студенти повинні вміти не лише визначати назву періоду минулого, його хронологічні рамки, а й уміти давати загальну характеристику кожному із цих періодів.

Період первіснообщинного ладу – перший і найдовший в історії людства період існування. Саме в цей період відбулось становлення людського суспільства на українських землях. Студенти повинні знати час появи людини на території України, основні підходи, що пояснюють появу життя на Землі, розуміти, чому цей період визначений в історії як первіснообщинний. Студенти повинні уміти визначати періодизацію п/о ладу, хронологічні рамки кожного з періодів, давати їм характеристику з точки зору культурних, світоглядних та ін.. змін, що відбувались в кожному з них.

При підготовці першої теми студенти також повинні засвоїти поняття “культура”, “національна культура”, “структура культури”, “функції культури” та ін., ознайомитися з основними рисами української культури, своєрідністю менталітету українців та ін..

Засвоєння теми другої та третьої тем дозволить студентам зробити висновок про логіку державотворчих процесів на українських землях, закономірність появи перших держав у східних слов'ян. Разом із тим слід мати на увазі, що витoki української культури слід шукати саме у культурних здобутках давніх слов'ян, а також тих народів, які з IV-III тисячоліття до н. е. населяли територію України (трипільці, кіммерійці, скіфи, сармати, греки, готи та ін..), і, без сумніву, вплинули на формування світогляду, мови, традицій, загалом культури українського народу. Помітне місце у світовій та вітчизняній культурі займає Київська Русь як перша велика держава східних слов'ян. Саме у Київській Русі, особливо після прийняття християнства, продовжився (а деяких галузях розпочався) розвиток практично всіх складових матеріальної та духовної культури: ремесла, житло- та містобудування, не лише світське, а й культове будівництво, а також освіта, література, живопис, музика та ін..

При розгляді теми “Українська культура XIV - першої половини XVII ст.” слід мати на увазі, що це – бездержавний період в історії України, коли українські землі перебували в складі Литви, Польщі, Молдавського князівства та ін.. держав, що не могло не позначитися на соціально-економічних, політичних, культурних процесах на українських землях.

Отже, українська культура у зазначений період розвивалась в досить складних умовах роз'єднаності українських земель; відсутності єдиного політичного центру; соціального і національного гноблення з боку польських, литовських, угорських, турецьких та інших іноземних загарбників; посилення процесів колонізації, окатоличення українського народу, колонізації значної частини української еліти.

Разом із тим слід мати на увазі, що в XV – XVII ст.. виник цілий ряд позитивних чинників, що сприяли розвитку української культури: завершення процесу формування української мови, основних етнокультурних регіонів України та української народності в цілому (яку слід характеризувати за такими ознаками як територія, мова; спільні риси матеріальної та духовної культури; тісні економічні зв'язки, тобто спільність господарського життя); виникнення (в умовах укладення Брестської унії 1596 р.) організацій міщанства – братств, що стали захисниками православної церкви та культури України; поява у другій половині XV ст. такого соціального стану як козацтво, яке стало захисником не лише

економічних, соціальних, релігійних, а й національно-культурних інтересів різних станів українського суспільства, виразником державотворчих прагнень українського народу.

В цілому головним питанням культурного життя цієї доби було національне питання, а культурні процеси перебували у прямій залежності й підпорядкуванні інтересам національно-визвольної боротьби.

Тема “Українська культура другої половини XVII - XVIII ст.” присвячена різним аспектам, пов’язаним із історичними подіями та історією української культури у гетьманський період. Розгляд становища українських земель у складі Речі Посполитої приводить нас до логічного висновку про закономірність причин національно-визвольної революції 1648-1676 р. р., основних цілей боротьби, що ставилися.

Після довготривалого періоду бездержавного існування (литовсько-польська доба) виникла реальна можливість створення незалежної української держави. І як свідчить ряд ознак (територія, власна назва, органи влади, територіально-адміністративний устрій, міжнародні відносини та ін.), така українська козацька держава почала формуватись в роки Визвольної війни. Процеси державотворення, однак, відбувались у дуже складних умовах міжнародного становища України, оскільки її могутні сусіди (Росія, Річ Посполита, Кримське ханство, Туреччина) не прагнули бачити Україну незалежною.

Отже, розвитку державотворчих процесів завадило втручання у справи України сусідніх держав, а також розкол у середовищі козацької старшини, що призвів до розділу України на два гетьманства – Ліво- та Правобережні. Період Руїни (60-80-ті р.р. XVII ст..) в основному негативно позначився на становищі України.

Разом із тим, слід мати на увазі, що культурницькі процеси в Україні в другій половині XVII – XVIII ст. тісно перепліталися із національно-визвольною боротьбою українського народу, процесами розбудови української держави, одночасно відбувалися під впливом загальноєвропейських тенденцій у сфері культури.

Після звільнення більшості українських земель з-під влади Речі Посполитої у другій половині XVII – першій половині XVIII ст. значного розвитку набуває освіта (розвивались парафіяльні, полкові школи, колегії, згодом – гімназії), продовжують розвиватися вищі навчальні заклади європейського типу, зокрема, Києво-Могилянська академія, що була центром вищої освіти в Україні, вихованці якої стали видатними культурними, освітніми, релігійними діячами (Лазар Баранович, Інокентій Гізель, Григорій Сковорода, Феофан Прокопович, Михайло Бантиш-Каменський, Іван Григорович-Барський, Дмитро Бортнянський, Максим Березовський, Артемій Ведель та інші).

Про наукове та духовне значення академії в житті не лише України, а й в цілому Російської імперії свідчив хоча б той факт, що весь російський єпископат 1700 – 1762 р.р. складався виключно з випускників Києво-Могилянської академії. Загалом за понад 150 років існування академії в ній навчалось близько 25 тисяч українців, з її стін вийшла більша частина свідомої інтелігенції, яка у XVIII ст. займала всі урядові місця, підготувала національне відродження XIX ст.

XVII – XVIII ст. стали часом розповсюдження в Україні під впливом культурницьких тенденцій Західної Європи нового мистецького стилю – бароко, що яскраво проявився в усіх видах мистецтва, в першу чергу, в архітектурі. Цей стиль вирізняють контрастність, напруженість, динамічність образів, прагнення до афектації, величі й пишності, використання надмірного декору, поєднання реальності й ілюзії. В Україні він отримав назву “козацьке бароко”. Українська політика російського царизму у XVIII ст. в цілому характеризувалась намаганням ліквідувати автономію, хоча в окремі періоди (гетьманування Д.Апостола, К. Розумовського) спостерігалися деякі поступки з боку царського уряду України.

Після трьох поділів Польщі та ліквідації української автономії російською імператрицею Катериною II розпочався черговий бездержавний етап в історії України -

Україна в складі Російської та Австрійської імперій. В черговий раз посилювались економічні, політичні, культурні утиски українських земель. Разом із тим бездержавне становище України стало однією з головних причин появи українського визвольного руху. Він пройшов у своєму розвитку три етапи (фольклорний, культурний, політичний) і відомий в історії як українське національне відродження, що мало значний вплив на розвиток культури. Під впливом ідей романтизму, появи концепції нації руйнувалося зверхнє відношення до народної культури, яка стала головним джерелом формування української класичної культури. ХІХ століття стало часом становлення української літературної мови, класичної літератури, класичної музики, класичного театрального мистецтва.

Значних успіхів досягла вітчизняна професійна освіта і наука: етнографія (Г.Калиновський, Я.Маркевич, М.Цертелев, М.Максимович, І.Срезневський, О. Бодянский), історична наука (Д.Бантиш-Каменський, М.Маркевич, М.Максимович, М.Костомаров, В.Антонович, М.Драгоманов, М.Грушевський), математика (Т.Осиповський, М.Остроградський, С.Ковалевська, Д.Граве), фізика (О.Ляпунов, І.Пулюй), хімія (М.Бекетов), мікробіологія (І.Мечников), фізіологія (І.Сеченов), медицина (М.Трінклер, Л.Гіршман), гуманітарні науки, зокрема, педагогіка (К.Ушинський), філологія (П.Житецький, О.Потебня) та ін..

В ХІХ ст. українські письменники звернулися до нового літературного напрямку – реалізму (Т.Шевченко, П.Куліш, М.Вовчок, Г.Барвінок, Л.Глібов, Ю.Федькович, А.Свидницький, І.Нечуй-Левицький, Панас Мирний (Рудченко), Б.Грінченко, І.Франко та ін.); виникають перші професійні театри в Полтаві, Харкові, Ніжині, Києві, Катеринославі, Львові. Становлення українського класичного театру пов'язане з діяльністю М.Кропивницького, М.Старицького, І.Карпенка-Карого. Основоположником української класичної музики став М.Лисенко.

Пануючими стилями в архітектурі у ХІХ ст. були класицизм, ампір; провідними архітекторами - А.Меленський, Ф.Боффо, В.Беретті, П.Ярославський, П.Дубровський. В архітектурі середини ХІХ ст. втрачається стильова єдність, виникає так званий еkleктизм. Для скульптури друга половина ХІХ ст. була періодом виникнення національної реалістичної школи, основоположниками якої стали Л.Позен та П.Забіла. Значний слід у розвитку українського живопису залишили І.Сошенко, Т.Шевченко, К.Трутовський, Л.Жемчужников, І.Соколов, М.Ге, А.Куїнджі, М.Ярошенко, К.Костанді.

Розвиток української мови та літератури, як і всієї української культури, гальмувався через русифікаторську, колонізаторську політику російського самодержавства.

На початку ХХ ст. українська культура досягла свого розквіту. Вона синтезувала багатівіковий світовий художній процес; всім своїм мистецьким арсеналом (література, музика, архітектура, живопис, графіка, театр та ін..) запропонувала самобутнє вирішення багатьох суспільних, етико-філософських і художніх проблем, які хвилювали людство; створила такі художньо-естетичні цінності, які поставили українську культуру на рівень світової. Отже, перейнята гуманістичними ідеями, українська культура ХІХ — поч. ХХ ст. вивела українську націю на широкий шлях світового історичного поступу, поставила із невідомості й забуття в один ряд з найрозвинутішими націями світу.

Не дивлячись на асиміляторську політику Російської та Австро-Угорської імперій, на початку ХХ століття склався цілий ряд позитивних умов для розвитку української культури: зростання національно-визвольного руху та його політизація, розширення сфери вживання української мови, прогресивна діяльність української інтелігенції, розвиток української преси, поширення наукових товариств, що сприяли розповсюдженню технічних знань, вивченню та охороні пам'яток старовини та культури.

Процеси модернізації економіки й суспільства у цілому на початку ХХ ст. вимагали підвищення культурного і освітнього рівня населення, підготовки кваліфікованих кадрів для промисловості й сільського господарства, що, у свою чергу, сприяло збільшенню мережі

початкових, середніх, спеціальних середніх та вищих навчальних закладів. Поширенню знань серед населення сприяла діяльність близько 140 бібліотек.

Початок ХХ століття став часом подальшого розвитку вітчизняної науки і техніки, які прославила діяльність таких учених як М.Курако, Л.Лутугін, М.Єфимов, С.Уточкін, І.Сікорський, Д.Рожанський, Т.Кравець, М.Пильчиков, Д.Заболотний, С.Навашин, В.Липський, Б.Грінченко, В.Хвойка, М.Грушевський, М.Аркас, О.Єфименко, Д.Яворницький та ін..

Значним досягненням в розвитку української культури став розвиток вітчизняної преси та видавництва, особливо у Києві («Записки Українського наукового товариства» і збірники його секцій, «Літературно-науковий вісник», «Українська хата», «Дзвін», «Світло», «Сяйво», «Вісник культури і життя», тижневик «Рідний край» з додатком «Молода Україна», «Маяк», «Село», «Засів», «Рілля», «Наша кооперація», найбільш впливове видання - щоденна газета «Рада» тощо). Продовжувала розвиватись українська преса у західноукраїнських землях. Найбільш відомими були видання «Буковина», «Діло» і «Молода Україна».

На початку ХХ століття у культурній сфері чітко окреслилися дві тенденції – збереження національно-культурної ідентичності (народництво) та пересадження на український ґрунт новітніх європейських зразків художнього самовираження (модернізм). Характерною особливістю модернізму було те, що він об'єднував різноманітні течії й стилі (неокласицизм, неоромантизм, імпресіонізм, символізм (передував модерну), футуризм, експресіонізм, кубізм, дадаїзм та ін.).

Модерн в архітектурі, перш за все, проявився у застосуванні нових конструкцій і матеріалів, зростанню ролі у будівництві функціональності, корисності будівель (В. Городецький, В. Кричевський, О.Вербицький та ін.); в стилі реалізму працювали скульптори Наддніпрянщини – М.Микешин, В.Беклемішев, Ф.Балавенський, М.Гаврилко, Л.Позен та Галичини – П.Війтович, Г.Кузневич, Р.Левандовський та ін. Водночас під впливом західних мистецьких шкіл формується плеяда українських скульпторів-модерністів – П. Війтович, М. Гаврилко, В. Іщенко, М. Паращук. Українське скульптурне мистецтво прославив і О.Архипенко (засновник кубізму у світовій скульптурі).

В образотворчому мистецтві стилістика модерну краще виявляє себе в графіці (Г.Нарбут); значна частина українських художників продовжувала працювати у реалістичній манері (І.Труш, Ф.Красицький, М.Пимоненко, О.Мурашко, П.Левченко, М.Самокиш, М.Яровий, К.Костанді); цікавими були і пошуки модерністів у живопису (М.Жук, О.Новаківський, брати Василь та Федір Кричевські та ін.).

Характерною рисою розвитку українського варіанту модернізму в літературі був значний вплив романтизму, що пояснюється як традицією, так і ментальністю українського народу, для якого романтизм є органічним елементом світобачення будь-якої доби (О.Кобилянська, М.Коцюбинський, Л.Українка та ін.). Початок ХХ століття став також періодом подальшого розвитку української національної музики (М.Лисенко, М.Леонтович, Я.Степовий, С.Людкевич) і театру (М.Кропивницький, П.Саксаганський, М.Старицький, М.Карпенко-Карий, М.Заньковецька, Г.Борисоглібська, О.Полянська, І.Мар'яненко).

Отже, в цілому характерними особливостями розвитку української культури початку ХХ ст. було те, що вона розвивалася у руслі загальносвітових тенденцій, разом із тим створювала самобутні мистецькі цінності. Українське мистецтво початку ХХ ст. намагалося подолати традиційні стереотипи; акцентувало увагу, в першу чергу, не тільки на відображенні довколишнього світу, а й на відтворенні внутрішнього світу людини.

Період 1917-1920 р.р. – це чергова спроба українських патріотів створити незалежну українську державу. Під впливом подій Лютневої революції (повалення самодержавства) у 1917 р. широкі народні маси пов'язували свої сподівання на духовне розкріпачення, на вільний розвиток української культури з боротьбою за демократизацію громадського життя.

З часу утворення Центральної Ради почалася активна державна програма розвитку української культури: ЦР підтримувала загальнодемократичні вимоги про скасування будь-яких обмежень щодо української мови, культури; було взято курс на створення єдиної

народної загальноосвітньої школи; реальну справу розбудови української системи освіти здійснювали різноманітні громадські організації та органи місцевого самоврядування; було створено Генеральний секретаріат народної освіти; послідовно проводилася українізація освіти. Значну увагу Генеральний секретаріат народної освіти приділяв проблемам вищої школи. Відбувалася українізація вищої школи. Було засновано Українську Академію мистецтв.

Справу Центральної Ради у галузі розвитку української освіти, науки і культури продовжив уряд Української Держави гетьмана П.Скоропадського, що прийшов до влади 29 квітня 1918 р. Протягом періоду правління гетьмана було відкрито близько 150 українських гімназій, два українські університети, засновано Державний український архів, Національну галерею мистецтва, Український історичний музей та Українську національну бібліотеку, Український театр драми та опери, Українську Державну капелу під керівництвом О.Кошиця, Державний симфонічний оркестр, Українську академію наук.

Після проголошення ЗУНР (листопад 1918 р.) почався процес активного культурного будівництва і на західноукраїнських землях. Активно здійснювалася перебудова системи народної освіти. Реорганізовувалась і розширювалась мережа спеціальних і фахових шкіл. Розвивалась плакатна графіка (І.Падалка, Т.Бойчук). В 1917-1920 р.р. активно розвивалось театральне мистецтво. У Києві в 1918 р. було відкрито три театри – Державний драматичний, Державний народний і Молодий. Після встановлення радянської влади в Україні у сфері культури починають здійснюватися перетворення, відомі як "культурна революція".

Останні теми присвячені розгляду подій у сфері культури в Україні у 20-30-х р.р. ХХ ст., становищу культури в роки II світової війни, у післявоєнний період та на сучасному етапі розвитку української держави. Період 1917-поч.20-х р.р. – це чергова спроба українських патріотів створити незалежну українську державу, яка завершилася поразкою, що пояснює перебування українських земель у 20-30 р.р ХХ ст. у складі різних держав (СРСР, Польща, Румунія, Чехословаччина). Лише після II світової війни на поч. 50-х р.р. завершився процес об'єднання українських етнічних земель в кордонах Радянської України. Важливі зрушення у всіх сферах життя відбулись в 50-х та середині 80-х років, пов'язані з політикою десталінізації та перебудови. Завершується вивчення курсу історії та культури України розглядом питань становища української культури на сучасному етапі.

Звертаємо увагу студентів на те, що у кожному з десяти варіантів контрольних робіт є питання, пов'язане з розвитком культури України у певний історичний період (Київської Русі, Галицько-Волинської держави та ін.). Його розгляд слід починати із з'ясування загальних історичних умов розвитку культури у цей період, а далі характеризувати не просто культуру в цілому, а за окремими її видами (особливості матеріальної культури; особливості духовної культури, освіти, науки, мистецтва за окремими видами – література, архітектура, живопис, музика, театр та ін.).

3 ЗМІСТ ЗАВДАНЬ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

ВАРІАНТ 1

1. Культурний поступ в Україні та його періодизація.
2. Розвиток культури Галицько-Волинського князівства.
3. Дисидентський рух в Україні та його вплив на культурний розвиток.

Питання для самоконтролю

1. Які основні періоди в своєму розвитку пройшла українська культура?
2. Які держави в історії претендували на роль спадкоємця Київської Русі? Обґрунтувати.
3. Яке місце посідала Галицько-Волинська держава серед інших європейських країн?
4. Які види мистецтва розвивалися у Галицько-Волинському князівстві?
5. З якими процесами в СРСР і Україні, зокрема, пов'язана поява дисидентського руху?
6. Хто такі дисиденти, які основні течії дисидентства Вам відомі?

ВАРІАНТ 2

1. Поняття “культура”, “світова культура”. Структура культури.
2. Культура Київської Русі.
3. Становлення української літературної мови.

Питання для самоконтролю

1. Яку роль у державотворчих та культурних процесах на Русі відіграли нормани і кочові народи?
2. Які факти свідчили, що перші спроби охрещення Русі відбувались задовго до князя Володимира Великого, які наслідки для Русі мала релігійна реформа?
3. Яке визначення культури ви могли б запропонувати?
4. Що таке структура культури?
5. Які види мистецтва були розвинуті у Давньоруській державі?
6. Назвіть українських письменників – засновників реалізму в українській літературі.

ВАРІАНТ 3

1. Періодизація історії світової культури.
2. Культура литовсько-польської доби.
3. Модернізм як культурний феномен.

Питання для самоконтролю

1. Які періоди в розвитку світової культури Ви знаєте?
2. Які факти свідчили, що в 16-17 ст. завершився процес формування української народності? Як це вплинуло на розвиток української культури?
3. Що означає поняття “історико-етнографічний регіон”, які історико-етнографічні регіони сформувались в Україні у 16-17 ст.?
4. Які особливості розвитку модернізму в Україні?

ВАРІАНТ 4

1. Визначення і сутність понять «національна культура», «українська національна культура».
2. Культура України другої половини XVII – XVIII ст.
3. Політика коренізації в Україні та її наслідки у сфері культури.

Питання для самоконтролю

1. Що означають терміни “етнос”, “народ”, “нація”, що між ними спільного і відмінного?
2. З яких причин утворилось українське козацтво, яка його роль у суспільно-політичних та культурних процесах в Україні?
3. Яку роль в розвитку освіти й культури в цілому в Україні відіграли братства?
4. Як розвивались освіта та мистецтво у гетьманську добу?
5. Кого із українських гетьманів, на Вашу думку, можна віднести до найталановитіших культурних діячів України? Обґрунтувати.
6. З якою метою у 20-х рр. XX ст. була запроваджена ленінська політика “коренізації” і які реальні наслідки вона мала в Україні, зокрема, й у сфері культури?

ВАРІАНТ 5

1. Українська національна свідомість, національний характер, національна ідея.
2. Культура України XIX ст.
3. Початок книгодрукування в Україні.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягають особливості української національної свідомості, національного характеру? Якою, на вашу думку, має бути національна ідея для України?
2. Які основні періоди українського національного відродження, в чому його причини?
3. За якими ознаками характеризують націю? Які чинники гальмували процес формування української нації у 19 ст.?
4. Чому культура України 19 ст. є, певною мірою, знаковою у розвитку українського мистецтва?
5. Хто такий І.Федоров? Що вам відомо з історії розвитку книгодрукування в Україні?

ВАРІАНТ 6

1. Менталітет українців та основні детермінанти його становлення.
2. Культура України початку XX ст.
3. Сталінізм і українська інтелігенція. “Розстріляне відродження” в українській культурі.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягають особливості менталітету українців?
2. Які позитивні і негативні чинники впливали на розвиток української культури на початку XX ст.?
3. Які були основні проблеми розвитку народної освіти?
4. Якими науковими та технічними досягненнями був знаменитий цей період?
5. Які явища були характерні для розвитку літератури та мистецтва?

6. Які твори поетів та письменників початку ХХ ст. вам знайомі? Що було характерним для їхньої творчості?
7. Які шедеври живопису, скульптури, архітектури були створені у ці часи?
8. Які риси притаманні українському театральному мистецтву на початку ХХ ст.?
9. У чому полягала роль української преси у житті суспільства?

ВАРІАНТ 7

1. Риси української культури.
2. Культура України у 1917-1920 роках.
3. Становлення та розвиток радянського кіномистецтва.

Питання для самоконтролю

1. Які риси української культури вам відомі?
2. Які факти свідчать, що протягом 1917-1920 років відбувався процес національно-державного відродження України? Які наслідки цього процесу?
3. Назвіть основні періоди, що їх пройшла у своєму розвитку новітня українська культура.
4. Які досягнення мав процес розбудови національної української освіти у добу національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр.?
5. Кого ви знаєте з видатних українських радянських режисерів та акторів? Назвіть їх творчі роботи.

ВАРІАНТ 8

1. Функції культури.
2. Культура України 1920-30-х років.
3. Постмодернізм в українській культурі.

Питання для самоконтролю

1. Що означає слово “функція”? Які функції виконує культура у суспільстві?
4. Як відбилося на становищі радянської України здійснення у 20-30-х роках масштабних соціально-економічних та культурних претворень, які наслідки вони мали?
5. Які факти свідчать, що в 20-х роках відбулось утвердження тоталітарного режиму, як це позначилося на становищі України?
6. В чому особливості становища західноукраїнських земель у 20-30-х роках ХХ ст.?
7. Назвіть основні періоди, що їх пройшла у своєму розвитку новітня українська культура.
8. З якою метою у 20-х рр. ХХ ст. була запроваджена ленінська політика “коренізації” й які реальні наслідки вона мала в Україні?
9. Назвіть перший політичний судовий процес, спрямований проти діячів української культури.
10. Назвіть представників “розстріляного відродження” в українській культурі.
11. Назвіть представників українського постмодернізму.

ВАРІАНТ 9

1. Історичні передумови виникнення української культури.

2. Розвиток української культури у роки Другої світової війни та у перше післявоєнне десятиріччя.
3. Становлення українського класичного музичного мистецтва.

Питання для самоконтролю

1. Що вам відомо з історії трипільської культури?
2. Які першовитоки має культура Київської Русі?
3. Як сприймали русичі процес християнізації? Розкрийте роль християнізації Русі для її подальшого культурного розвитку.
4. В чому полягали складнощі суспільно-політичного та культурного життя в Україні у післявоєнний час?
5. Назвіть автора першої української опери. Як вона називається?
6. Яку роль у становленні українського класичного музичного мистецтва відіграв М.В.Лисенко?

ВАРІАНТ 10

1. Розвиток слов'янської культури на терені України.
2. Культура в Україні у 1960-1980-х роках.
3. Становлення українського класичного театрального мистецтва.

Питання для самоконтролю

1. Що означають терміни “етногенез”, “етногенез слов'ян”?
2. Які проблеми досліджують вчені при вивченні процесів етногенезу слов'ян?
3. Як відбувався процес формування гілок слов'янства, яку роль у процесах етногенезу українців відіграли східні слов'яни?
4. В чому полягають особливості матеріальної та духовної культури східних слов'ян?
5. Хто започаткував процес десталінізації, які це мало наслідки для України?
6. Коли в Україні було запроваджено телебачення?
7. Хто такі “шістдесятники”? Який вплив справив рух “шістдесятників” на розвиток української радянської культури?
8. Коли був прийнятий “Закон про мови в Українській РСР”, який його зміст?
9. Внаслідок яких подій розпався СРСР? Коли Україна стала незалежною?

4 ПРИКЛАД ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

1. Витоки культурного процесу Київської Русі.
2. Історичні умови розвитку української культури у XIV – першій половині XVII ст.
3. Розвиток українського живопису і графіки у XIX столітті.

1. Витоки культурного процесу Київської Русі.

Київська Русь – одна з наймогутніших держав Європи IX – XIII ст. Вона відіграла велику роль в історії східних слов'ян та інших слов'янських народів. Давньоруська держава сприяла їх суспільно-політичному, економічному та культурному розвитку.

Культура Київської Русі постала на ґрунті матеріальних і духовних здобутків тих народів, що протягом попередніх тисячоліть заселяли нашу землю (трипільці, кіммерійці, скіфи, греки, сармати, готи та ін.). Часті міграції населення, які відбувалися у стародавні часи на її теренах, сприяли жвавому культурному обміну між народами. Але водночас вони призводили й до значної руйнації окремих культурних утворень, які інколи й зовсім зникали внаслідок асиміляції чи знищення.

З усього розмаїття матеріальних і духовних надбань прийшлих народів відбиралися ті, що найбільшою мірою відповідали кліматичним і геополітичним умовам існування на нашій землі, засвоювалися корінними мешканцями цих земель і відповідали загальносвітовим тенденціям культурного розвитку. Зрештою, це й утворило самобутню вітчизняну культуру, зумовило неповторність її обличчя.

Згідно з лінгвістичними, археологічними та іншими даними цей процес почався задовго до виникнення першої держави під проводом Києва. Київська Русь уже успадкувала певну місцеву культуру тих східнослов'янських та неслов'янських племен, які склали етнічне ядро цього державного утворення (перш за все полян та древлян). Ця культура збагачувалася й ускладнювалася за рахунок поширення території держави, включення до її складу інших народів і племен та за рахунок міждержавних конфліктів із сусідами.

Торгівля, війна, дипломатичні контакти сприяли поживленню культурного життя русичів. Але культурний поступ Київської Русі зумовлювався, в першу чергу, власними потребами й силами, що їх задовольняли. Тому сторонні впливи, навіть із найбільш передової в тогочасному світі держави – Візантії, могли лише прискорити ті тенденції, потреба в яких уже відчувалась на вітчизняному ґрунті. Вони не затьмарювали оригінального вигляду культури середньовічної Русі, яка лишилася унікальним явищем світового значення.

2. Історичні умови розвитку української культури у XIV – першій половині XVII ст.

У XIV – першій пол. XVII ст. українська культура розвивалася в надзвичайно складних умовах. До них слід віднести:

1. роз'єднаність українських земель; більша частина українських земель знаходилася у складі Литовської та Польської держав;
2. відсутність єдиного політичного центру; в умовах монголо-татарської навали Київ як важливий політичний центр руських земель втратив у 14-15 ст. таке значення;
3. соціальне і національне гноблення з боку польських, литовських, угорських, турецьких та інших іноземних загарбників;
4. постійна жорстока агресія татар;
5. після Люблінської унії посилюється процес полонізації, що також ускладнює розвиток культури;
6. полонізація знатних українських родів – Слуцьких, Збараських, Заславських, Вишневецьких, Ружинських та ін..;

7. у XVI – першій половині XVII ст. українська культура й православна церква як ідеологічна підвалина цієї культури зазнають найтяжчих і найвідвертіших утисків із боку польських колонізаторів.

Позитивні умови для розвитку культури у XIV – XVI ст.:

1. це час подальшого формування українського народу, активізація його боротьби проти польсько-литовського панування, у 16-17 ст. завершився процес формування української народності (мова, територія, спільні риси матеріальної і духовної культури; тісні економічні зв'язки);
2. в XVII ст. остаточно закріплюється в українській мові відомий з часів Русі термін “Україна”, в першу чергу, з розвитком козацтва та його колонізацією південно-східних земель;
3. поява на історичній арені України такого самобутнього в політико-культурному контексті явища, яким було українське козацтво. Розвиток української культури відбувався під значним впливом козацької запорізької субкультури;
4. найважливішим чинником та необхідною умовою поступу національної культури був розвиток української мови. Підкреслюючи свою національну окремішність і генетичну спорідненість із культурою Київської Русі, представники культурної еліти до середини XVII ст. іменують себе русинами, рутенцями, роксоланами.

Найважливіші фонетичні, граматичні та лексичні особливості української мови почали зароджуватись й розвиватись ще з XII ст.; протягом XIV – XVI ст. українська мова зазнала помітного розвитку шляхом подальшого збагачення елементами усної народної мови та запозичення й освоєння іншомовної лексики. В цілому у XIV-XVI ст. у своїй фонетичній системі, граматичній будові й словниковому складі вона вже сформувалася як окрема східнослов'янська мова – мова української нації, українська національна мова;

5. виникнення братств як захисників православної віри і культури.

Отже, в умовах несприятливих обставин починається повільний процес трансформації традиційної народної культури, який, зрештою, привів до виникнення культури власне української, процес до часу непомітний, але незворотний. Головним питанням культурного життя цієї доби було національне питання. Культурні процеси перебували у прямій залежності й підпорядкуванні інтересам національно-визвольної боротьби.

Таким чином, українська культура у XIV – першій половині XVII ст. розвивалася за складних, певною мірою трагічних умов. Однак культуротворчі процеси не припинялися і мали своєрідні результати.

3. Розвиток українського живопису і графіки у XIX столітті.

На початку XIX століття українські землі продовжували перебувати в складі Російської та Австрійської імперій. Не дивлячись на ряд негативних чинників у розвитку української культури (бездержавність українців, асиміляторська політика Росії та Австрії та ін..) в умовах національного відродження виникають і позитивні чинники розвитку української культури, відбувається становлення української літературної мови, української класичної літератури, музичного та театрального мистецтва.

Поступально розвивалися й такі види образотворчого мистецтва, як живопис та графіка. Художники-живописці першої половини XIX ст. дедалі більше відходили від академічного класицизму з його міфологічними, античними та біблійними сюжетами й переходили до зображення реальної дійсності. Багато українських художників діставали мистецьку освіту в Петербурзькій Академії мистецтв і залишалися в Росії працювати.

Значний слід у розвитку українського живопису залишив І.Сошенко (1807 – 1876 рр.). У своїх роботах – “Хлопчики-рибалки”, “Продаж сіна на березі Дніпра”, “Пейзаж” або “Біля річки” – він любовно змальовував природу України.

Кращим представником українського малярства й графіки першої половини ХІХ ст. був Тарас Шевченко. Вихований на традиціях класицизму, він поступово переходить до реалізму, одним із перших починає зображати життя та побут селянства (“Циганка-ворожка”, “Катерина”, “Селянська родина”). Особливо висока майстерність була виявлена Т.Шевченком у граверному мистецтві. Ще у 40-і рр. у нього виник задум створити серію офортів “Живописна Україна”, у 1844 р. з’являється шість офортів цієї серії, які відзначаються блискучою технікою та життєвою правдою. Саме за свої графічні роботи Т.Шевченко отримав у 1860 р. звання академіка гравюри. Ще одним важливим жанром у художній творчості Т.Шевченка був портрет: його пензлю належить 130 портретів, серед яких найбільш цікаві, безперечно, автопортрети. У другій половині ХІХ ст. у творчості українських художників переважали побутовий жанр і пейзаж, значно менше – історичний жанр.

Безпосередніми продовжувачами демократичних традицій Т.Шевченка у живописі були К.Трутовський, Л.Жемчужников, І.Соколов. Справжнім шедевром останнього є картина, написана у пізньоромантичній манері, “Дівчата ворожать уночі проти Івана Купала”. Видатним майстром побутового жанру був М.Пимоненко. К.Трутовський та Л.Жемчужников продовжили й традиції графічного мистецтва, створивши у 1861-1862 рр. новий альбом офортів “Живописна Україна”. І.Соколов та О.Сластіон створили літографії до альбому “Старовина українська і запорізька”. Однак у 90-х рр. у зв’язку з винайденням цинкографії граверне мистецтво прийшло до часткового занепаду. Гравюра знову відроджується уже в перші десятиліття ХХ ст.

Великий вплив на розвиток образотворчого мистецтва України справило Товариство пересувних виставок, створене у 1870 р. у Петербурзі. Вже перша його виставка 1872 р. побувала у Києві та Харкові. Наступного року до маршруту пересувної виставки було включено Одесу, Полтаву, Катеринослав, Єлисаветград (Кіровоград). Художники, що входили до товариства, представляли так званий ідейний реалізм, гаслом якого була формула “Мистецтво – на службу громадським ідеям”. Найбільш яскраво типові риси передвижництва представлені у творах художників І.Крамського (“Майська ніч”), І.Рєпіна (картини з історії запорізької вольниці, “Мотря Кочубеївна”, “Козацькі типи”, “Запорожці пишуть листа турецькому султану”, “Бокша”), М.Ге, А.Куїнджі (“Місячна ніч на Дніпрі”, “Українська ніч”, “Дніпро вранці”), М.Ярошенка (“Скрізь життя”, “В’язень”).

Важливе місце в українському мистецтві другої половини ХІХ ст. належить одеському художнику К.Костанді. Він відомий як чудовий живописець, тонкий майстер колориту, автор значних жанрових творів та сонячних пейзажів (“В люди”, “Старенькі”, “Рання весна”, “Бузок”). Творчість цього художника знайшла визнання далеко за межами України. За картини “Старенькі” та “Рання весна” йому було присуджено медалі на всесвітніх виставках. У 1890 р. за активної участі Костанді в Одесі було створено Товариство південноросійських художників, діяльність якого стала значним явищем у художньому житті України та Росії.

Один із найцікавіших художників Лівобережжя цього часу був Порфирій Мартинович, що створив цілу галерею колоритних селянських образів. П.Мартинович уважається майстром психологічного портрету (“В канцелярії волосного писаря” (1879 р.)). Таким чином, період ХІХ ст. став часом принципової реорганізації в розвитку української культури, часом небувалого злету творчої думки нашого народу. Він подарував людству таких геніїв, як Т.Г.Шевченко, І.Я.Франко, М.С.Грушевський, М.В.Лисенко. На жаль, творчість практично всіх діячів культури цієї доби доходила до широких кіл української громадськості зі значним запізненням, а то й не доходила зовсім внаслідок несприятливих суспільних умов.

Дата виконання роботи

Підпис

Список використаних джерел:

1. Бичко А.К., Ігнатенко П.І., Феоктистов А.М. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. – К.: Либідь, 1992.
2. Борисенко В.Й. Курс української історії. З найдавніших часів до XIX століття / В.Й. Борисенко. - К.: Либідь, 1996.
3. Гаврюшенко О.А., Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія культури. – К., Кондор, 2000.
4. Дорошенко Д. Нарис історії України : в 2 т. / Д. Дорошенко. – К. : Глобус, 1991. – Т.1. – 1991.
5. Залізник Л. Україна в колі світових цивілізацій: [Наук.-метод. розробка] / Л. Залізник. – К., 2006.
6. Історія України в особах. IX - XVIII ст. – К., 1993, розділ "Козацька доба".
7. Кордон М.В. Історія української культури. - Львів.: Магнолія 2006 , 2011.
8. Король В. Ю. Історія України : навч. посіб. / В. Ю. Король. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2005.
9. Культурологія / За ред. А.Г.Баканурського, Г.Є. Краснокутського, Л.Л.Сауленко. – К.: ВД «Професіонал», 2004.
10. Полонська-Василенко Н. Історія України : в 2-х томах. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1993. –Т. 1. – 1993.

5 ПИТАННЯ ДО САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Змістовий модуль 1 Становлення суспільства, державності та культури на українських землях

Тема 1. Теоретичні засади вивчення української культури

Природа національної культури та взаємодія культур. Українська культура в контексті світової.

Розуміння історико-культурного процесу.

Тема 2. Культурний розвиток давніх слов'ян та їхніх предків

Зародження і розвиток стародавньої цивілізації на терені теперішньої України у IV-III тисячоліттях до н.е.

Трипільська культура. Культура скіфів, сарматів, антів. Грецька колонізація північного Причорномор'я. Розвиток слов'янської культури на терені України.

Релігійні вірування та міфологія східнослов'янських племен.

Тема 3. Культура Київської Русі

Взаємозв'язок культури Київської Русі з культурами інших народів. Київська Русь і Візантія. Особливості світорозуміння людини часів Київської Русі. Матеріальна культура Київської Русі.

Ярослав Мудрий і його сподвижники. Діяльність митрополита Іларіона. Києво-Печерський монастир в культурі Київської Русі. Святі Київської Русі.

Стан освіти. Наукові знання. Декоративно-прикладні види мистецтва. Театральне мистецтво, музика.

Місце і роль культури Київської Русі у світовій та вітчизняній культурі.

Тема 4. Українська культура XIV - першої половини XVII ст.

Виникнення козацтва і його значення в культурному поступі українського народу. Козацька побутова культура і пісенна творчість. Кобзарство.

Церква і освіта. Братства та їхня культурно-просвітня діяльність. Братські школи.

Організація Києво-Могилянського колегіуму.

Тема 5. Українська культура другої половини XVII - XVIII ст.

Розвиток науки. Друкарська справа. Значення Почаївської та Печерської друкарень.

Культурна спадщина Григорія Сковороди.

Ляльковий народний театр-вертеп. Шкільний театр.

Українці в російському мистецтві.

Змістовий модуль 2 Українське суспільство і культура у XIX-XX ст.. та на сучасному етапі

Тема 6. Культура України XIX ст.

Роль української інтелігенції в рухові національного відродження. Громадсько-політичні рухи в Україні. Особливості розвитку духовного життя в Західній Україні.

Кирило-Мефодіївське товариство. М.Костомаров, П.Куліш. Роль творчості Т.Г.Шевченка у становленні української культури.

Культурно-просвітня діяльність товариств "Просвіта" і "Руська Бесіда". Українські громади, їх ідейна спрямованість і діяльність, провідні діячі. Іван Франко як культурний діяч.

Розвиток української наукової думки. Діяльність наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка.

Художнє життя. Стиль реалізму. Література (Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Л. Глібов) і театр українських корифеїв (драматургія М. Старицького, І. Карпенка-Карого, М. Кропивницького). Заснування першого професійного театру.

Оновлення української літератури. Творчість Лесі Українки.

Музика. М. Лисенко - основоположник української композиторської школи. Творчість західноукраїнських композиторів.

Образотворче мистецтво і архітектура другої половини ХІХ ст. Українці в товаристві передвижників.

Архітектура. Ампір. Період еkleктики.

Українські меценати (В.Семеренко, В.Тарновський, Г.Галаган, Л.Милорадович, Є.Чикаленко та ін.).

Тема 7. Український культурний рух на початку ХХ ст.

Зростання національної самосвідомості та роль інтелігенції. Національна своєрідність української культури поч. ХХ ст.

Київське наукове товариство. Діяльність В.Винниченка, М.Грушевського.

Українська преса.

Український авангард 1900-1910 рр. К.Малевич. Реалістична традиція. О.Мурашко.

Культурна політика Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії. Організація Академії мистецтв. Заснування Української Академії наук. В.Вернадський і Україна.

Тема 8. Культура України радянської доби

Сталінізм і українська інтелігенція. Розстріляне Відродження. Стандартизація та уніфікація культурного життя. Створення єдиних творчих спілок та єдиних навчальних програм. Ідеологічний контроль за митцями.

Друга світова війна та її вплив на культурне життя України.

Науково-технічні досягнення 50-80-х рр. в Україні, виникнення нових наукових галузей. Літературне оновлення 60-х років (Л. Костенко, Д. Павличко, І.Драч, В.Стус). Розквіт українського кінематографа С. Параджанов, І.Миколайчук, Ю. Ільєнко, Л.Биков.

Соціалістичний реалізм в українському мистецтві 40-70 рр.

Молодіжна музична культура 70-80-х рр.

Діяльність української демократичної інтелігенції, утворення "Руху" як об'єднання сил національно-ліберальної опозиції, його культурна програма.

Тема 9. Культура доби державної незалежності України

Проголошення незалежної Української держави і заходи щодо розбудови її культурного життя. Проблема співвідношення української та інших національних культур в Україні. Необхідність та напрями якісного оновлення сучасної української культури, виведення її на світовий рівень. Роль національної культури в утвердженні й розвитку незалежної держави. Українська культура як синтез духовного життя народу. Зникнення заборонених тем та ідеологічного контролю в культурі.

Боротьба за культурно-мовне відродження. Товариство української мови ім. Т.Шевченка. Відновлення «Просвіти». Повернення спадщини репресованих. Залучення культурних здобутків діаспори. Національна тематика у літературі, образотворчому мистецтві, музиці. Відродження релігійного життя.

Нова культурна ситуація в Україні. Творчі пошуки українських митців. Новий відлік в історії українського образотворчого мистецтва кінця 90-х років ХХ ст. Нові принципи організації творчих спілок. Масова культура. Кітч. Постмодернізм в сучасній українській культурі.

Тема 10. Культурне надбання української діаспори

Чотири хвилі еміграції українців у ХХ ст. і їх суттєві відмінності. Міжнародні організації зарубіжних українців. Організація науки та освіти українців в діаспорі. Церковне життя в українській діаспорі. Енциклопедія українознавства – вагомий внесок в розвиток україніки в світі. Мистецькі досягнення діаспори (О. Архипенко, С. Лефар, Є. Андієвська, М. Черешньовський, В. Самчук, І. Багряний, О.Теліга, Є. Маланюк). Видатні науковці діаспори: Д. Чижевський, І. Мірчук, Д. Донцов, О. Кульчицький, І. Кошелівець, Д. Антонович, О. Черненко, Ю. Шерех, Д. Дорошенко.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Бичко А.К., Ігнатенко П.І., Феоктистов А.М. Теорія та історія світової і вітчизняної культури. – К.: Либідь, 1992.
2. Бойко О. Д. Нарис з новітньої історії України. – (1985 – 91 р. р.) / О. Д. Бойко. – К. : Кондор, 2004. – 357 с.
3. Бойко О.Д. Історія України / О. Д. Бойко. – К. : Академвидав, 2007. – 688 с.
4. Борисенко В.Й. Курс української історії. З найдавніших часів до ХХ століття / В. Й. Борисенко. – К. : Либідь, 1996. – 616 с.
5. Гаврюшенко О.А., Шейко В.М., Тишевська Л.Г. Історія культури. – К., Кондор, 2000.
6. Гончарук П. С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ століття : навч. посіб. / П. С. Гончарук. – [друге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
7. Греченко В. А. Історія України. Модульний курс : навч. посібник / В. А. Греченко. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – 384 с.
8. Греченко В., Чорний І., Кушнерук В., Режко В. Історія світової та української культури. - К.: Літера ЛТД, 2000.
9. Гудзь В. В. Історія України : підручник [для студентів неісторичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / В. В. Гудзь. – К. : Видавничий Дім “Слово”, 2003. – 616 с.
10. Давня історія України : в 2-х кн. / [керівн. автор. колект. П. П. Толочко]. – К. : Либідь, 1994. – Кн. 1. – 1994. – 240 с.
11. Європейська та українська культура в нарисах / За ред.І.З. Цехмістро, В.І. Штанько, В.С. Старовойт, В.М. Леонтєвої. – К.: Центр навчальної літератури, 2003.
12. Історія України / [В. Ф. Верстюк, О. В. Гарань, О. І. Гуржій та ін.; під ред. В. А. Смолія]. – К. : Альтернатива, 1997. – 424 с.
13. Історія України : навч. посібник [для студентів неісторичних спеціальностей] / [кер. авт. кол. Лях Р. Д.]. – Донецьк, 1998. – 396 с.
14. Історія України ХХ – початку ХХІ століття / [П. П. Панченко, Н. П. Барановська, С. С. Падалка та ін.; за заг. ред. В. А. Смолія]. – К. : Знання, 2004. – 582 с.
15. Історія української культури / За ред. І.Крип'якевича. – К.: Либідь, 1994.
16. Історія української та зарубіжної культури/За ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. - К.: Вища школа: Т-во «Знання», КОО, 1999.
17. Каденюк О. С. Історія України : навч. посіб. / О. С. Каденюк. – К. : Кондор, 2008. – 408 с.
18. Кордон М.В. Історія української культури. - Львів.: Магнолія 2006 , 2011.
19. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура. - К.: ЦУЛ , 2002.
20. Кордон М.В. Українська та зарубіжна культура. - К.: ЦУЛ , 2010.
21. Українська та зарубіжна культура / За ред. М.М. Заковича. К.: Т-во «Знання», КОО, 2000.
22. Українська та зарубіжна культура / За ред.. В.О. Лозового. – Харків: Одиссей, 2005.

Допоміжна

23. Антонович В. Про козацькі часи на Україні / В. Антонович. – К. : Дніпро, 1991. – 238 с.
24. Дорошенко Д. Нарис історії України : в 2 т. / Д. Дорошенко. – К. : Глобус, 1991. – Т.1. – 1991 – 238 с.
25. Дорошенко Д. Нарис історії України : в 2-х томах / Д. Дорошенко. – К., Глобус, 1991. – Т. 2. – 1991. – 349
26. Історія Русів / [пер. І. Драча ; вступ. ст. В. Шевчука]. – К. : Рад. письменник, 1991. – 318 с.
27. Кормич Л. І. Історія України від найдавніших часів і до ХХІ століття / Кормич Л. І., Багацький В. В. –Харків : Одиссей, 2000. –480 с.

28. Король В. Ю. Історія України : навч. посіб. / В. Ю. Король. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2005. – 496 с.
29. Котляр М. Шляхами віків : довідник з історії України / М. Котляр, С. Кульчицький. – К. : Україна, 1993. – 380 с.
30. Культурологія / За ред. А.Г.Баканурського, Г.Є. Краснокутського, Л.Л.Сауленко. – К.: ВД «Професіонал», 2004.
31. Культурологія: теорія та історія культури / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д.Горбула. - К.: Центр навчальної літератури, 2004.
32. Лановик Б. Д. Історія України : навч. посіб. / Б. Д. Лановик, М. В. Лазарович. – [3-те вид., випр. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 598 с.
33. Нартов В. В. Найвидатніші гетьмани та кошові отамани України / В. В. Нартов. – Харків : Книжковий Клуб “Клуб сімейного дозвілля”, 2007. – 320 с.
34. Остафійчук В. Ф. Історія України : сучасне бачення : навч. посіб. / В. Ф. Остафійчук. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання-Прес, 2004. – 390 с.
35. Полонська-Василенко Н. Історія України : в 2-х томах. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1993. –Т. 1. – 1993. – 640 с.
36. Полонська-Василенко Н. Історія України : в 2-х томах. / Н. Полонська-Василенко. – К. : Либідь, 1995. –Т. 2. – 1995. – 608 с.
37. Попович М. Нарис історії культури України. - К.: «АртЕк», 1999.
38. Світлична В. В. Історія України : навч. посіб. / В. В. Світлична. – [4-те вид.]. –К. : Каравела, 2006. – 400 с.
39. Сергійчук В. Що дала Україна світові / В. Сергійчук. – К. : ПП Сергійчук М. І., 2008. – 288 с.
40. Толочко П. П. Від Русі до України : вибрані науково-популярні, критичні та публіцистичні праці / П. П. Толочко. – К. : Абрис, 1997. – 400 с.
41. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. – К. : Абрис, 1996. – 360 с.
42. Українська культура / За ред. Д.Антоновича. – К.: Либідь, 1993.
43. Уривалкін О. М. Історія України від стародавніх часів до ХХІ ст. / О. М. Уривалкін, І. М. Конончук. – Ніжин : ТОВ “Видавництво “Аспект-Поліграф”, 2003. – 260 с.
44. Художня культура України / За ред. Л.М.Масол.- К.: Вища школа, 2006.
45. Черкашина Н. К. Історія України : від давніх часів до сьогодення : навч. посіб. / Н. К. Черкашина. – К. : ВД “Професіонал”, 2005. – 384 с.
46. Шейко В.М. Тишевська Л.Г. Історія української культури. К.: Кондор, 2006.
47. Шейко В.М., Білоцерківський В.Я. Історія української культури. – К.: Знання, 2009.
48. Юрій М. Ф. Історія України : навч. посіб. / М. Ф. Юрій. – К. : Кондор, 2004.
49. Юрій М.Ф. Історія світової вітчизняної культури. – К.: Дакор, 2007.
50. Dmitry Chizhevsky «A History of Ukrainian Literature» (1975).
51. Myrchuk, Ivan-L'Ukraine dans le cadre de l'Est européen. Louvain-Paris, 1957.
52. Orest Subtelny. Ukraine: A History. – University of Toronto Press Incorporated, 1988, 1994, 2000.

Інформаційні ресурси

1. <http://www.lib.ua-ru.net/Katalog>
2. <http://www.Krugosvet.ru/article>
3. <http://artpages.org.ua/jurnal>
4. [www.psylib.ukrweb.net /books/](http://www.psylib.ukrweb.net/books/)
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Encyclopedia_of_Ukraine

ДОДАТОК А - ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Поняття “культура”, “світова культура”.
2. Структура культури.
3. Функції культури.
4. Періодизація історії світової культури.
5. Визначення і сутність понять «національна культура», «українська національна культура».
6. Українська національна свідомість, національний характер, національна ідея.
7. Менталітет українців та основні детермінанти його становлення.
8. Риси української культури.
9. Культурний поступ в Україні та його періодизація.
10. Людські поселення на території України від палеоліту до енеоліту. Трипільська культура.
11. Кіммерійці, скіфи та сармати та їх роль у розвитку культури на українських територіях.
12. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Античні впливи на розвиток української культури.
13. Розвиток слов'янської культури на терені України.
14. Історичні передумови виникнення української культури.
15. Витоки культурного процесу Київської Русі.
16. Запровадження християнства та його вплив на розвиток культури Київської Русі.
17. Освіта та література Київської Русі. Рукописна книга.
18. Особливості розвитку архітектури Київської Русі.
19. Види і жанри образотворчого мистецтва. Декоративно-ужиткове мистецтво Київської Русі.
20. Особливості музичного мистецтва Київської Русі.
21. Матеріальна культура Київської Русі.
22. Внесок Київської Русі у розвиток світової культури.
23. Розвиток освіти та книжкової справи Галицько-Волинської держави. Особливості розвитку перекладної та оригінальної літератури.
24. Розвиток архітектури, живопису Галицько-Волинського князівства.
25. Розвиток художніх ремесел, музики у княжу добу.
26. Роль Галицько-Волинської Русі у збереженні та розвитку української культури.
27. Історичні умови розвитку української культури у XIV – першій половині XVII ст.
28. Розвиток української освіти і друкарства в литовсько-польську добу.
29. Братства та їх роль в культурно-освітньому розвитку України.
30. Початок книгодрукування в Україні.
31. Архітектура та мистецтво литовсько-польської доби: тенденції розвитку.
32. Виникнення та роль козацтва в історії України.
33. Ляльковий народний театр-вертеп. Шкільний театр.
34. Основні жанри української літератури литовсько-польського періоду.
35. Загальні умови розвитку української культури у другій половині XVII – XVIII ст.
36. Розвиток освіти і науки у 17-18 ст.. Києво-Могилянська академія. Львівський університет.
37. Поняття стилю у мистецтві. Загальна характеристика бароко, його специфіка в українському мистецтві.
38. Видатні діячі українського барокового мистецтва: архітектура, скульптура.
39. Видатні діячі українського барокового мистецтва: живопис, графіка.
40. Видатні діячі українського барокового мистецтва: музика.
41. Розвиток літератури у 17-18 ст.
42. Театральне мистецтво (17-18 ст.).
43. Творчість Г.С. Сковороди – видатного українського філософа та літератора.
44. Кирило Розумовський як культурно-освітній діяч України.
45. Українці в російському мистецтві (17-18 ст.)
46. Історичні обставини розвитку української культури у XIX ст.
47. Українське національне відродження.

48. Роль української інтелігенції в рухові національного відродження (19 ст.)
49. Основні напрями наукових досліджень у 19 ст.
50. Українська наукова думка у 19 ст. Діяльність наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка.
51. Розвиток історичної науки у 19 ст.
52. Розвиток освіти в Україні у 19 ст.
53. Становлення української літературної мови.
54. Розвиток української мови та літератури у 19 ст.
55. Архітектура, скульптура України (19 ст.).
56. Образотворче мистецтво і графіка України (19 ст.).
57. Становлення української класичної музики.
58. Музичне мистецтво України. Театр та опера (19 ст.).
59. Чотири хвилі еміграції українців у ХХ ст. і їх суттєві відмінності.
60. Історичні обставини розвитку української культури на поч. 20 ст.
61. Розвиток науки і техніки на початку 20 ст.
62. Розвиток гуманітарних наук на початку 20 ст.
63. Українська преса та видавництво на початку 20 ст.
64. Освіта в Україні на поч. 20 ст.
65. Модернізм як культурний феномен.
66. Розвиток української літератури на поч. 20 ст.
67. Українська графіка на початку 20 ст.
68. Розвиток архітектури та скульптури в Україні на початку 20 ст.
69. Образотворче мистецтво України на початку 20 ст.
70. Розвиток української освіти і культури у 1917-1920 р. р.
71. Політика коренізації в Україні та її наслідки.
72. Національне відродження в українській літературі у 20-х р. р. 20 ст.
73. Основні течії в українському літературному житті 20-х р. р. 20 ст.
74. Українська культура у 30-х р. р. 20 ст.
75. Розвиток архітектури та скульптури у 20-30 р. р. 20 ст.
76. Образотворче мистецтво 20-30-х р. р. 20 ст.
77. Музика та театральне мистецтво 20-30-х р. р. 20 ст.
78. Становлення радянського кіномистецтва (20-30 р. р. 20 ст.).
79. Освіта в Україні у 20-30-х р. р. 20 ст.
80. Наука в 20-30-х р. р. 20 ст.
81. Сталінізм і українська інтелігенція. “Розстріляне відродження” в українській культурі.
82. Розвиток української культури у роки Другої світової війни.
83. Розвиток української культури у перше повоєнне десятиріччя.
84. Культура і духовне життя в Україні часів “хрущовської “відлиги”.
85. Дисидентський рух в Україні та його вплив на культурний розвиток.
86. Кризові явища у культурі 70-х – 80-х рр. 20 ст.
87. Культура УРСР у 1985-1991 р. р.
88. Проголошення незалежної Української держави і заходи щодо розбудови її культурного життя.